

Knipprent 'Aanbidding der Herders' Begijnhofmuseum

De papieren snij- en knipkunst is uit het verre Oosten tot ons gekomen. China wordt verondersteld het geboorteland van deze vaardigheid te zijn, aangezien daar in het begin van onze jaartelling de kennis van het papier maken en bedrukken is uitgevonden.

In Europa begint de mode van het papiersnijden omstreeks 1600, maar de wortels zijn ouder wanneer we het werk van nonnen in Franse kloosters in de 13de eeuw meerekenen in het verhaal. Oorspronkelijk is de knipprent of canivet gebaseerd op het beeld van een heilige, geschilderd op perkament en fijn doorboord door een zeer scherp mes of canivet. Vandaar de Franse naam 'canivet', afgeleid van het middeleeuwse canipulum: een klein mes gebruikt door kopiisten om hun ganzenveer aan te slijpen en ook ingezet om patronen te versieren in gesneden papier of perkament. De gemaakte devotieprenten werden vaak aangeboden als dank aan donateurs.

De oudste knipprenten zijn vrij groot (tot 40 x 30 cm), terwijl die van de 18de eeuw over het algemeen kleiner zijn. De snij- en knipkunst staat in de 17de en 18de eeuw hoog in aanzien en wordt in die tijd ook echt als kunst gewaardeerd. De papierknipkunst is al dus al lang een traditionele decoratieve volkskunst en sinds 2009 behoort de kunstvorm ook tot UNESCO Werelderfgoed.

Het gaat bij deze snij- en knipkunst doorgaans om een prent die met een klein pennenmes (canif) of met een speciale schaar is opengewerkt en/of geprikt met een naald. Meestal is in het midden van dit knipwerk een geschilderd medaillon opgenomen. Bij het knipwerk zoekt men inspiratie in de natuur, met bloemen, bomen en ranken. Maar ook teksten en wapenschilden worden afgebeeld.

In Amsterdam is zelfs een instructieboekje uitgegeven getiteld 'Konstig en vermaakelijk Tijd- verdrijf der Hollandse Jufferen, Of ondericht der Papiere Snijkonst'. Hieruit blijkt dat deze volkskunst meestal beoefend werd door dames, hoewel de knipsels ook door mannen worden vervaardigd.

In de Zuidelijke Nederlanden zijn vaak religieuze en vrome voorstellingen gebruikelijk, waarin de christelijke iconografie centraal staat en devotie- en bidprentjes ook als knipprenten worden uitgevoerd. In het Noorden treedt de niet-religieuze variant op de voorgrond, met bijvoorbeeld portretten van beroemde staatslieden en legeraanvoerders.

De knipprent in het museum

De 18de-eeuwse tekening op perkament in het Begijnhofmuseum heeft in het midden een grisaille met een voorstelling van de 'Aanbidding der herders'. Mogelijk is dit knipwerk gemaakt door een begijn. De randversiering van perkament is met veel geduld en kunstzinnigheid fijn uitgesneden en het lijkt gebaseerd op een kantwerk. Men kan er de 18de-eeuwse 'Binche kant' in ontdekken. Deze kant heeft geen specifieke tralie en stamt rechtstreeks af van de Oudvlaamse kant die ook in Turnhout is geklost door de bejinnen op het begijnhof, de bakermat van het kantwerk in de stad.

De uitgesneden tekening, 'De aanbidding der Herders', is in potlood, grisaille op perkament en heeft een formaat van 51 op 66 mm. Aan de rechterzijde bevindt zich de heilige familie, Maria bij de kribbe met het Jezuskind op schoot. Jozef staat haar bij. Rechts bovenaan verschijnen drie engelen, onderaan de os en de ezel. Het linkerplan wordt ingenomen door de herders met hun gaven en een vrouw met een kruik op het hoofd. De knipprent is op een zwarte achtergrond aangebracht. Tijdens een restauratiebehandeling (2007) bleek dat de achtergrond oorspronkelijk bestond uit zwart crêpepapier, en dat is opnieuw hersteld om het originele beeld weer te bekomen.

Het gebruikte model voor deze knipprent is een gravure uit 1620, die door Lucas Vorsterman in opdracht van Peter Paul Rubens is gemaakt naar een predella (voetstuk van een altaarstuk), die oorspronkelijk deel uitmaakte van het altaarstuk dat Rubens schilderde voor de Mechelse Sint-Janskerk. Nu bevindt deze gravure zich in het Musée des Beau-Arts te Marseille.

Tekst: Johan Van Gorp, met dank aan de gidsen van het Begijnhofmuseum

Foto: Rob Koop

Archief & Musea Turnhout

Gegevens:

- Afmetingen: 66 x 51 cm

Inventaris:

- Inventarisnummer: B0115
Begijnhofmuseum, Begijnhof 56 - 2300 Turnhout

Het object van de maand is een initiatief van Archief & Musea Turnhout. De objectfiche van dit of van een ander object kan steeds geraadpleegd worden op onze website (doorklikken naar Object van de Maand).

Archief & Musea Turnhout • Druivenstraat 18 • B-2300 Turnhout

Tel: +32 14 44 33 98 • www.archiefenmuseaturnhout.be

v.u.: Eric Vos, Boomstraat 6, B-2300 Turnhout, +32 14 44 33 11